

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת וארא תשפ"ב

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאה

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

עמד אליהו ז"ל ובקש את ה' ונסמך [בנבנה] הקיר. לאחר מכן הלכו שניהם. גדל תמהונו של ר' יהושע על זאת, ונמנע מלשאול.

הלכו שניהם כל היום עד הלילה. נכנסו אל בית כנסת. מצאו שם כסאות של זהב וכסף וכל אדם יושב על כסאו. אמרו האנשים, מי יכבד אנשים עניים אלה הלילה? אמר אחד מהם, אנשים אלה - מזונם לחם ומלח, ולא שעו אליהם. ישנו השנים במקום, וכשהשימו אמר להם אליהו, ישים ה' כולכם ראשים! פנו מהם והלכו כל היום עד הלילה. התארחו אצל אנשים עניים, מסכנים. וכשראו את השנים הקבילו אותם בסבר פנים יפות, כיבדום לפי יכולתם והגישו להם מאכלים רבים; אכלו ושתו שניהם ולנו בטוב. וכשהשימו בבקר אמר להם אליהו, ישים עליכם ה' ראש אחד בלבד! ולא יכול ר' יהושע להתאפק על כך. אמר לו, אדוני, נחמני מצערי זה - ואפרד ממך, אין ביכולתי לשאת את שחזיתי ממעשיך.

אמר לו אליהו, מה שנוגע לעני זה שמתה פרתו, הרי אשתו היתה צריכה למות באותו היום, וביקשתי מאת ה' שתמות הפרה תמורתה, ומה שנוגע לאיש, זה שבניתי את קירו, לו הנחתיו עד שיתגלו היסודות, יהיה מוצא בו אוצר גדול, והוא לא היה ראוי לכך. לכן בניתי והוא יפול לאחר זמן רב ולא יבנה לעולם. שהתפללתי עליהם שיהיו כולם ראשים, זה לרעתם; מפני שמקום שראשיו מרובים ייחרב. ואלה שהתפללתי עליהם, שיהיה להם ראש אחד יצליחו, וכו', אחר כן אמר לו, עתה, כשנפרד אצורך על דבר שיועיל לך, אם ראית רשע בהצלחה ועושר, אל תתפלא על כך - וזה לרעתו. (יא, א) וכן אם ראית צדיק במצוקה או מתנסה בניסיונות - הרי בזה תוסר ממנו [צרה] גדולה מזו. לכן הנמנע מספקות הלב על זה. אחרי כן הניח אותו והלך".

חזינן מכאן שאליהו הנביא הוא מרמז על העניינים האלו שנראים כעת כהיפך הטוב ובבא הזמן מתבררים כתכלית הטוב, אשר על כן קרוי הכוס החמישי: "כוסו של אליהו", שכוס זה כבר מזוג, אבל אין שותים אותו כי עדיין לא ראינו את הטוב בנגלה, אמנם קוראים לו כוס של אליהו כי אנו יודעים ומאמינים כי בקרוב נראה גם בכך את ישועת ה'.

(צינוני תורה)

אלה ראשי בית אבותם בני ראובן וגו' ובני שמעון וגו', ואלה שמות בני לוי (ו, טו-טז)

כתב השל"ה הקדוש: "קשה, למה אמר תיבת 'שמות' אצל לוי יותר ממה שאמר בראובן ושמעון. הענין הוא כי שבט לוי לא היו בגלות. ולוי ידע דבר זה ורצה להשתתף בצרת הצבור, מה עשה, קרא שמות לבניו על שם הגלות, דהיינו שם 'גרשו' על שם כי 'גרים' הם בארץ לא להם, ושם 'קתה' על שם שיניהם 'קחות', ושם 'מררי' על שם 'וימררו' את חייהם, וזה שאמר ואלה שמות בני לוי. ומכאן ילמוד האדם להשתתף בצער הציבור אע"פ שאין הצרה מגעת לו".

(של"ה הק' דרך חיים תוכחת מוסר)

הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים. (ו, יב) הנה דרשו חז"ל (ב"מ פ"ה ע"א) דרשו מן הכתוב 'אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה' כי צדיק גוזר והקב"ה מקיים. אבל נראה שזה דוקא מדה כנגד מדה לישראל עם קדוש, שהם סרים למשמעתם של חכמי התורה, ומבטלים דעתם נגד דעת תורה הקדושה, וככל היוצא מפייהם יעשו, לכן יש גם כח להצדיקים לבטל מישראל כל גזירות קשות ורעות, ושומעים לאמרי פיהם גם בשמים. אבל אם ח"ו בני ישראל אינם מאזינים לציווי הצדיקים, אז גם בשמים אין שומעין להם, ואין להם הכח של 'כפי תהיה'.

וזה שאמר משרע"ה: "הן בני ישראל לא שמעו אלי" ואם בני ישראל אינם סרים למשמעתי "ואיך ישמעני פרעה" שאיך אוכל לבטל הגזירות מעליהם "ואני ערל שפתיים" שאז אין לי הכח של 'כפי תהיה' לפעול במאמר פי על דרך צדיק גוזר והקב"ה מקיים. והבן.

(שפע חיים)

ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה מאן לשלח העם (ז, יד)

לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלת אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וגו' (ו, יז)

בתלמוד ירושלמי (פסחים פ"ה ה"א - דף סח, ב) "מניין לארבעה כוסות רבי יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגומר והוצאתי והצלת וגאלתי ולקחתי".

מה הענין של הארבע כוסות כנגד לשונות אלו?

בספר 'פרדס דוד' (וכעין זה מביא הרב החיד"א בספרו 'ראש דוד') כתב עפ"י דברי חז"ל שהיו ישראל צריכים להשתעבד במצרים ת"ל שנה, כדכ' בפר' שמות ספר שמות (יב, מ) "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה" ולמעשה נשתעבדו רק פ"ו שנים, שכן קושי השעבוד התחיל רק משנולדה מרים (ראה ילקוט שמעוני שמות פרק יד רמז רמא), והנה ארבע מאות ושלושים עולה כמנין ה' פעמים פ"ו, ובני ישראל עבדו רק חמישית, פ"ו שנים. כנגד זה אנו שותים ארבע כוסות, שכל כוס מכון כנגד פ"ו שנים שלא נשתעבדו במצרים, שכו"ס בגימטרי" פ"ו.

אמנם אנו נוהגים ליתן אף כוס חמישי, ואין שותים אותו, וקרוי "כוס של אליהו הנביא". ומה טעם יש בו?

אפשר לבאר, בהקדם דברי ה"כתב סופר" בפרשתו עה"פ "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וכו' ושמי ה' לא נודעתי להם". (עיין פירוש רש"י, ועיין בפנים במדרש). ולפי ע"ד לפרש, כי בוודאי מאתו לא תצא הרע, והכל לטוב לאדם להצמיח ישועה, או כדי למעט עונותיו. ואם יודע האדם כי כן הוא, מקבל הכל באהבה ושמחה כי לטוב הוא, משא"כ כשאין יודע מכל זה לפעמים מתרעם על מדותיו של הקב"ה, אבל האבות לא כן עשו, כי הגם שברע היו, ולא ידעו כי הוא לטוב להם, מ"מ לא התרעמו על מעשה ה' אשר עשה עמהם. והיינו וארא אל אברהם וכו', כפירוש רש"י והמדרש שהיו לאבות תלאות רבות דלא היה לאברהם מקום לקבור וכו', ושמי ה' לא נודעתי להם, דהיינו כי ה' הוא רחמים ובאמת הכל רחמים וטוב מה', אבל אני לא הודעתי להם ככה".

עפ"י, אפ"ל שהכוס החמישי הרי מרמז על הפ"ו שנים שכן נשתעבדו, ולכן אין שותים אותו, כיוון שכעת נראה לנו הגלות כדבר מר, אמנם מאמינים אמו שכל הגלויות הכל לטובה, לכן ממלאים כוס זה אבל כעת איננו שותים ממנו. שרק לעתיד יתגלה הטוב שבכך.

והטעם שנקרא על שמו של אליהו הנביא אפשר לבאר בהקדם הסיפור הידוע מחז"ל, כפי שכתבו רב ניסים גאון בספרו "יפה מהישועה" (פרק ב): "רבי יהושע היה צם ומתפלל וביקש את ה', שיגלה לו את אליהו ז"ל. והנה פגשו פעם אחת בדרך. אמר לו [אליהו], האם יש לך עניין [אלי]? אמר לו: אתאוהו ללכת עמך כדי לראות את הנפלאות שתעשה בעולם. אמר לו אליהו: אתה לא תוכל לשאת את מעשי שתראה, ונצטרך לטרוח אתך כדי להודיעך מהו שחייב אותו מעשה. אמר לו: רבי! לא אטריח עליך ביותר ולא אכביד עליך בשאלות, אולם תאוותי לחזות מה תעשה - ותו לא. התנה אתו [אליהו] שכשירצה לדעת את סבות מעשיו מיד ייפרד ממנו. מעשיו התמוהים של אליהו:

הלך אתו [אליהו] עד שהגיעו לעת ערב אל אדם עני שאין לו כלום, פרט לפרה אחת העומדת בביתו - והאיש יושב עם אשתו. ומשראה העני את השנים קיבל אותם בסבר פנים יפות, והגיש להם את האוכל שנמצא. אכלו ושתו השנים, והוא כיבד אותם לפי יכולתו. וכשבא הבוקר קם אליהו ז"ל, הרג את הפרה, והלכו שניהם. השתומם ר' יהושע ואמר בנפשו, אין תגמול! עני זה לא כבדנו אלא כדי שתמות פרתו?! אמר לו, האם לא התנית אתך, שכשתראה דבר תשתוק? האם תרצה שאפרד ממך? שתק יהושע.

הלכו שניהם כל היום, ובערב התארחו אצל אדם עשיר. זה לא שעה אליהם ולא האכילם דבר; והיה לו קיר, שנטה לנפול. וכשהשימו בבוקר

שנאמר בה: "יצפון לישרים תושיה" (משלי ב, ז). ישבנו כל השבת, ולמדנו בהתמדה. במוצאי שבת שבנו לאכסניה, וכמו שארע בידוד המלך (שבת ל ע"ב) שמלאך המוות השיגו כשפסק לרגע מלימודו, התדפקו מלאכי החבלה של הבולשת על דלתנו. חברינו התפזרו, כאמור, ואותנו תפסו. הספקנו לקחת איתנו את התפילין וכמה ספרים, והסיענו אותנו אל הרכבת. מצאנו בה כמה מחברינו שנתפסו בכף, ורבים אחרים הצליחו להמלט. כשראו אותנו, לעגו: "אי, יענקלה, קריניקער, אזא שלימזול ביסטו! הלא קטן קומה אתה, יכולת להחבא בקלות!"

הכלל, המצוד המשיך. השלימזליניקעס נתפסו, וברי המזל הצליחו להמלט מצפרי הבולשת. הסיעונו לסיביר, לעבודת פרך במחנה כפיה. כמה קנאנו באותם ששפר חלקם והצליחו להחבא - ואז פלשו הגרמנים לליטא, עם האייעניצקי גרופע, פלוגות המוות שלהם. אבל לא היתה להם עבודה רבה. כפי העדויות ששמענו האזרחים הליטאים עצמם קמו וטבחו ביהודים הקדושים.

סיפר לי הגאון רבי יעקב קמיניצקי זצ"ל: בימי אברכותו היה רב בעירה זעירה, ציטויאן שעל יד קלם. היו שם מתי מעט משפחות יהודיות, בין קומץ האיכרים הגויים. ידם לא הסיפקה לכלכל את רבם בלחם לשבע, והוכרח להגר למדינת הים. במלחמה, סיפר, כרתו האיכרים הליטאים את ראשי שכיניהם היהודים באבכות מעדר! חיות אדם!

כמעט איש מחברינו 'ברי המזל' לא שרד. ואילו אנו, השלימזלניקעס, היתה לנו נפשנו לשלל! והלאה - בעיצומה של המלחמה שוחררנו מהמחנה, בתנאי שנתגורר בישוב הסמוך בתנאים מגבילים. מצבנו הירוד, בצרופ תת תזונה חריפה, המיטו עלינו את מחלת הטיפוס. אושפזתי בבית החולים, ולדי שכב בחור ישיבה חסון שחלה אף הוא במחלה. הכל נדו לי, צפו שלא אשרוד. שכני, הוא שנפטר. לפני פטירתו אמר: "ראה יש לי כאן סכום כסף", היה זה סכום זעיר, אבל הציל את חי, "קחהו, שלך הוא". הוא נפטר, ואני החלמתי.

שבת לאכסניה, וסרבו לקבלני. חששו מהדבקות. ספרו ששרפו את חפצי. החלטתי לעקור משם. הרי לא עוקבים אחרי, סבורים שעודני בבית החולים. שבועיים ימים הלכתי לאורך מסילת הברזל. התכלכלתי בלחם שקניתי במעותיו של הנפטר. כעבור שבועיים הגעתי למרקה, וחפשתי בית עם מזוזה בפתחו. ממרום הנחוני לביתו של השוחט, הרב רוט, יהודי חם וטוב לב, שארחני בביתו. מצאתי שהגיעו לשם פליטים רבים מרוסיה, ליטא ופולין, וילדיהם לומדים בבתי הספר הכפריים. החלטתי שצריך לפתוח חדר, תלמוד תורה חרדי. הזיהרונני, זו סכנת נפשות, לפתוח תלמוד תורה תחת עינה הפקוחה של הבולשת. אבל אני הרי נובהרדוקר. מצאתי מקום ללמד בו, ביתו רחב הידיים של גוי מקומי, חניק שמו. ערבי אדוק בדתו, ששנא את הכופרים הקומוניסטיים שנאה עזה, והיה מוכן להסתכן עבור כל דבר הקשור בדת, לא משנה לו איזו.

הלכתי לשכנע את ההורים שימסרו לידי את בניהם. השתמטו, באמרו שהרשויות נותנות הקצאת לחם רק למי ששולח ילדו לבתי הספר שלהם. "הפתק הכחול" הוא בגדר פיקוח נפש עבורם. אמרתי: "עלי ועל צוארי, אשיג לכם פתק כחול".

מהיכן? באותה עת פשטה השמועה שאלמונים פרצו למשרדי הרשויות וגנבו מלאי של פתקים כחולים. לא ידעתי מי עשה זאת, אבל ידעתי את מאמר הגמרא, ש'לא העכבר גנב אלא חורו' (גיטין מה ע"א, קידושין נו ע"ב). מצאתי את ה'חור', יהודי משלנו, ספסר בשוק השחור. עוררתי בו את הנקודה היהודית, תן ירך לחינוך טהור לילדי ישראל. הסכים למכור לי במחיר הקרן. אספתי תרומות, וקניתי, נו, דבר כזה קשה לשמור בסוד. הרשויות עלו על התלמוד תורה המחותרתי, ומצאו שההורים מקבלים הקצאת לחם פתקים כחולים שהגיעו אליהם ממני.

מצאתי עצמי בבית הסוהר. האשמה: ספסרות בשוק השחור. העונש: מוות. זה לא צחוק, הייתי בתא הנידונים למוות, אבל משמים גזרו דיני לחיים, וכעבור חצי שנה שוחררתי. כמה קנאתי באלו שנתרו חפשים, בחוץ! אשרי שנתפסתי על דברי תורה, אבל האם לא יכול הייתי לארגן את העניינים בצורה מתוחכמת יותר, שלא יעלו מיד על עקבותי? אה, יענקלה דער שלימזל!

כששוחררתי מבית הכלא נודע לי, שהשלטונות הרוסים הגיעו להסכם עם ממשלת פולין הגולה שמושבה בלונדון, שכל האזרחים הפולניים שבשטחה גוייסו למאמץ המלחמתי נגד הגרמנים. חברי נשלחו לחפור שוחות וחפירות תחת אש הגרמנים, ורבים מהם לא שבו - ואז ישבתי שקט ושאנן בבית הסוהר!...

וישלח פרעה, והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ויכבד את לבו, ולא שלח את העם (ט', ז) קושיא שהיא תירוץ...

הנה מלשון הפסוק משמע שהסיבה ל"ויכבד לב פרעה" - היתה מפני ש"ממקנה ישראל לא מת עד אחד". וכל הרואה תמה, וכי זו סיבה להכבדת לבו של פרעה? התייחס במכת צפרדע, שראה כי היתה הרווחה - זו היא סיבה

מובנת להכבדת לבו, או כשעשו החרטומים בלהטיהם - גם זה מובן, אך ש"ממקנה בני ישראל לא מת עד אחד" יהיה סיבה להכבדת הלב שלא לשלח את בני ישראל? זה ממש אינו מובן. עוד צריכים להבין, דהנה התורה מספרת (פסוקים ו', ז): "ויעש ה' את הדבר הזה ממחרת, וימת כל מקנה מצרים, וממקנה בני ישראל לא מת אחד. וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם", הרי ששינתה התורה לשונה, שבתחילה, בסיפור עצם המכה - כתבה התורה שלא מת ממקנה ישראל "אחד", ואילו בסיפור השמועה ששמע פרעה משלוחיו כותבת התורה לא מת ממקנה ישראל "עד אחד", ומה טעם השינוי? אכל לכשתבונן נמצא, שכאן חבוי הטעם להכבדת לב פרעה, ופה נעוץ יסוד מוסרי נפלא.

הנה שני דברים יצאו מפי הגבורה לפני מכת דבר. האחד - שימות מקנה מצרים, והשני - שמקנה בני ישראל לא ימות. וחז"ל מוסיפים במדרש (שמ"ר י"א, ד') לדרוש מהמילים "עד אחד", "מהו עד אחד? - אפילו בהמה חציה של ישראל וחציה של מצרי - לא מתה".

ולכאורה מדוע התורה מדגישה את הריבוי שגם בהמת השותפים לא מתה, דוקא בפסוק בו התורה מתארת מה ראה והבין פרעה, ולא בתיאור עצם המכה? - הרי אומר שזהו הטעם ל"ויכבד לב פרעה"!

שאל תשאל, באיזה כח העמיד פרעה את לבו מול מכת הדבר, שהמיטה אסון על אלהי מצרים, על כלכלתם ועל מאכלם? הכיצד מכבידים לב מול אמת נוקבת שכזו? - התשובה נעוצה בפסוק זה: "וישלח פרעה, והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד", וכפי שדרשו חז"ל שאפילו בהמה חציה של ישראל וחציה של מצרי - לא מתה.

כי לפרעה היתה ק-ו-ש-י-ה על הקב"ה... אם דבר ה' אמת ולא יחטיא, איך אותה בהמה שחציה של מצרי לא מתה? כך סובב פרעה עם האצבע, ועשה "פשעטל", ומצא לו "פירכא" על כל מכת דבר... שהנה סוף סוף מצא הוא חצי בהמה של מצרי שלא מתה... ומיד - ויכבד לב פרעה... מאזניים של רשע...

והנה, אפילו אם נניח שקושייתו של פרעה אכן קושיה חזקה היא, ובאמת אותן בהמות שחציין של מצרי היו צריכות למות לפי דברי משה, ומפני שלא מתו - יש כאן סיבה להכבדת לבו כי לא נתקיימו דברי משה, עדיין כלום יש לו תירוץ על כל הבהמות שכן מתו?! אף אם "בהמות שותפים" אלו הן קושיא על האמת והאמונה - כלום מליוני הבהמות שנשמדו במכת דבר אינן מהוות קושיא על הכפירה?!

היכן מצא לו פרעה מאזניים שכאלו, המכריעות ע"י קושיא אחת כנגד מליוני הראיות הניצחות ההפוכות? ובאמת גם אצלינו בחיי היום יום, לפעמים מתעוררות אצל חלושי הדעת אי אלו תמיהות, ושואלים "שאלות" כביכול על הקב"ה, רח"ל: למה? מדוע? וכו' וכו', ואנו שואלים: למה אותם אלו ששואלים על האמונה - אינם שואלים על הכפירה...?!

נכון שאינם מבינים כמה דברים, אבל את כל השאלות על כפירה הם כבר תירצו? הם כבר תירצו את השאלת: "מי ברא אלה"? הם תירצו את הקושיא מי הוצאינו ממצרים וקרע לנו את הים ונתן לנו את התורה במעמד הר סיני? הם חקרו כבר מי מקיימנו בגלות אלפי שנים, חרף כל הרדיפות והרציחות בכל פינה בעולם?

וכי אין כל אלו שאלות של ממש על כפירה? וא"כ גם אם אין להם תירוץ על השאלות באמונה - מדוע לא ישארו לכה"פ בספק? ובפרט שרוב השאלות הקשות דוקא מופנות על הכפירה... (הבה ונחשוב: את התורה, שהקב"ה נתן לנו בשביל שנבין אותה - איננו משיגים בשכלנו הדל. ואת הבריא, שלא ניתנה כלל להבנתנו, ואנו רק מתארחים בה לשבעים שנה - בה אנו כבר רוצים ליהשיג הכל, עד שיש לנו ש-א-ל-ל-ו-ב באמונה...?)

ואגב, ניתן להניח שכל אלו "השואלים שאלות", גם הם חשים בסתר לבם שכל השאלות שלהם אינן בגדר "קושיית עצומות", ומסתמא הרעק"א היה מצליח ליישב אותן... אלא שבדרך כלל השאלות אינן באות מהראש - מתוך התבוננות, אלא מהבטן - מ"בטן רשעים תחסר" החושקת בעוה"ז...

תשובה לפרעה הרשע... ומכיון שבארנו שבדרך כלל ניתן למצוא תשובות ל"שאלות" באמונה - הנה ננסה אנו הקטנים לענות לפרעה על "שאלתו"...

הנה נתבאר לעיל, שבמכת דבר נגזרו שתי גזרות, האחת - שימות מקנה מצרים, והשנייה - שמקנה ישראל לא ימות. ומעתה בבהמה משותפת, תמיד תהיה סתייה לאחת משתי הגזירות. אם תמות הבהמה - הרי מת ממקנה ישראל, והקב"ה אמר שממקנה ישראל לא ימות אחד. ואם לא תמות - הרי חציה של המצרי נשאר חי, והרי זו סתייה לגזירה שכל מקנה מצרים ימות. ואם כן מובן מאליו שאין כאן קושיא, כי בהכרח שאחת מן הגזירות לא תחול במקרה כזה. ונמצא שכל הספק הוא איזו גזירה להעדיף, אם להעדיף את הצלת בהמת ישראל עם הצלת בהמת המצרי - או את איבוד שתייהן, והעדיף הקב"ה להציל את חציו של היהודי על אף קיומו המוכרח של החצי השני - מאשר לעשות בהיפוך, וא"כ מה הקושיא? הרי כל צד שהיה נבחר היה משאיר לפרעה מקום לטענה... אך לפרעה פתרונים... - כבד לב פרעה...!!

ולענינו, החרטומים השליכו איש מטהו והפכו דמויי תנינים. האם היו להם קרבים ובני מעים, והאם היתה בהם חיות ותנועה? פוחלצים היו, תניני דמה. ואילו תנין אהרן תנין ממש היה, על כל איבריו וגידיו, חי ומתנועע, אוכל ובוטל! כך כל חכמתם ותרבותם. מה הדמיון לדבר אחד מדברי תורה, ולכל מצוותיה של תורה. כמה פנימיות יש בהם, כמה עומק והשכלה והבנה - השל"ה הקדוש באר ענינים העומדים ברומו של עולם בכונת המצוות, והזהיר (בהקדמת ספרו) "שלא יעלה במחשבתכם שירדתי לעומק הענין, כי אינו אפילו כערך טיפה בערך הים הגדול. כי לסודות ההם אין סוף וקץ. אדם אם יחיה אלף שנים פעמים לא יעלה ויגיע להבנת מצוה אחת עד עמקה ושרשה ושרש שרשה!"

והעולה על כולם, כי מלבד העומק וההבנה והכונות, יש כאן "רוח חיים", גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ולעולם הבא (אבות פ"ו מ"ז), ו"מרבח שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ולעולם הבא" (אבות פ"ו מ"ז), ו"מרבח תורה מרבח חיים" (אבות פ"ב מ"ז). "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם" (דברים כט, ח), כאלו עשיתם עצמכם (סנהדרין צט ע"ב), יצרתם אישיות חדשה, נעלה ומרוממת - ומה, האם יתכן להשוות בובת שעוה לאדם?

האם לא צודק לומר, שהאדם "מלא" ובוטת השעוה 'ריקה!?' "טוב", ענה לי, "בוא לא נתוכח על עניני השקפה".

"נו, סוף סוף. אבל יש כאן יהודי שמאימים להשבת פרנסתו אם לא יוציא ילדיו מחינוך חרדי!"

"נסדר את זה", הפטיר, "אבל שתדע: לא יפה לדבר כך אל ראש הממשלה..."

"ענה כסיל כאולתו"

יש גמרא, איך לומר תמוהה. מי חכם, ויבינה. משה ואהרן באם לפני פרעה ודורשים לשלח את ישראל. פרעה דוש מהם מופת. משליך אהרן את מטהו, והופך לתנין. משליכים החרטומים מטותיהם, והופכים לתנינים. תיקו. "ויבלע מטה אהרן את מטתם" (שמות ז, יב). אה, על זה לא חשב. הם יצרו תניני דמה, בלי רוח חיים. והמטה של אהרן הפך לתנין חי, רוחש ואוכל, תנין אמת, מעשה אלקינו ונפלאותיו. ונס בתוך נס, קודם שב והפל מטה, ואז בלע תניניהם (שבת צז ע"א). ונס שלישי, שלא העבה (שמות רבה ט, ז). מה אמרו החרטומים, שזו אצבע אלקים? איפה!

"אמרו לו יוחנא וממרא [ראשי המכשפים של מצרים (רש"י)] למשה: תבן אתה מכניס לעפרים [שהוא מקום הרבה תבואה, אתה מביא לשם תבואה למכור, בתמיהה. כך, ארץ מצרים שהיא מלאה כשפים, אתה בא לשם לעסוק בכשפים? (רש"י)] אמר להם: פתגם שגור הוא, למתא ירקא, ירקא שקול [לעיר שגדל שם ירק הרבה, הבא ירק שלך למכור, לפי שמתקבצים שם הכל לקנות (רש"י)] [מנחות פה ע"א, ובמדרש שם].

לא מובן.

מתי אמרו לו כן? אם כשהשליך מטהו, ודאי סברו שעשה כן בכשפים. אך מה היה לו לענות להם, מיד יראו שפעולת הבורא היא. ואם לאחר שנוכחו בכך, כשנתרו בלי מטות כי "תניניהם" נבלעו בחטף במטה האלקים, איך העזו לומר דבר -

העזו גם העזו. ברש"י (שמות ז, כב) משמע שאמרו כן לאחר שמטותיהם נבלעו!

אבל משה, מה ענה להם! היה לו לומר שעניניהם הרואות שאין אלו כשפים, ושלוחי הבורא הם! כתב רש"י (מנחות, שם): הם אמרו לו דברי לצנות, והוא השיב להם בענינם. מיישהו מבין!?

מקובלנו מהסבא מקלם צ"ל בביאור המאמר, שלפעמים אי אפשר לענות למתנצח בדברי הגיון. כי אז נצבות שתי דעות שוות כביכול, אתה אומר כך והוא אומר כך. עליך לענות לו לשיטתו, כי שייבין עד כמה הוא נלעג!

ואספר, בענין זה - אחד מרבני רמת גן הוצרך להוועץ במרן הרב שך צ"ל בענין נחוץ. הזמין מונית ומסר את הכתובת. בדרך סיפר לנהג אל מי הוא נוסע: רב גדול. לא, לא מקובל, אבל גאון אדיר. לא, אינו מחלק סגולות. ברכות, כן, בודאי. הן פועלות? בלי ספק, הלא הגמרא אומרת (בבא מציעא פה ע"א) שברכת מזכה הרבים כמוה כברכת הקדוש ברוך הוא! טוב, הגיעו, והנהג הוציא כפה לבנה, מקופלת, מהתא לימינו, חבשה לראשו. הוא יכול להצטרף? מבקש הוא ברכה לחולה. ודאי, יכנס ראשון. הרב ישאר אחריו, להוועץ ובענינו.

התקבלו מאור פנים, והנהג רכן לנשק ידי הרב. ברגש עז, קרוב לדמעות, בקש ברכה לכלבתו החולה, נפשו קשורה בנפשה, אהובת המשפחה. וכעת, אללי, חלתה -

הרב התפלץ בשמעו, אבל הרב שך, ממש "זקן מלא רחמים", נטל את הסידור ודפדף ל"מי שברך לחולה": "יש לנו תפילה מיוחדת לחולים, שיביראו בסיעתא דשמיא, אבל לפני כן עלינו לדעת מה שם החולה" -

"לסי", ענה בהתרגשות.

הרב שך הביט בו מבעד למשקפיו העבות: "ושם האמא?"

"אה... לא יודע..."

"חבל", נאנח הרב שך וסגר את הסדור, "אז אי אפשר לעשות 'מי שברך'..."

יהיה שם תערוכות סיבות מסיבות שונות. כי יהיה או דור שכולו זכאי, או כולו חייב, יזכנו ה' להיות מהזכאים ונוכה בקרוב לקבל פני משיח צדקנו אמן.
(הגרמ"י רייזמן)

פרשת וארא

אומרת הגמרא {מסכת ראש השנה יא, א} - בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים... מה עשינו שם, שישה וחצי חודשים, מהרגע שפסקה העבודה, ועד שיצאנו ממצרים?

שישה וחצי חודשים, היו עבורנו סמיני באמונה... המכות האלו, לא היו עבור פרעה!

אנחנו אומרים את זה, בתפילת ערבית - העושה לנו נסים ונקמה בפרעה... הניסים היו לנו, הם לא היו לפרעה! לפרעה, זה היה נקמה. כל הניסים שראינו במצרים... הדם והצפרדע וכינים ודבר וערוב, וכל מה שראינו שם, זה היה נקמה בפרעה, אבל ניסים עבורנו.

מה למדנו באותם שישה וחצי חודשים? מה למדנו מאותם עשר מכות, שהיו במצרים?

למדנו, שהקב"ה שליט במים - במכת הדם, והקב"ה שליט באוויר - (י, יג) ורוח הקדים נשא את הארבה, והקב"ה שליט ביבשה - שהעפר התמלא כינים. והקב"ה שליט במזג-האוויר - במכת הברד, והקב"ה שליט במאורות השמים - במכת חושך, והקב"ה שולח בבעלי החיים שבים - מכת צפרדע, והקב"ה שליט על החיות שבישוב - מכת דבר, ובבעלי החיים שביערות - מכת ערוב, והוא שולט בגוף - מכת שחין, והוא שולט בנפש - הכבדת לב פרעה, ושולט בחיי האדם - מכת בכורות.

נמצאנו למדים, שהקב"ה עשה את האותות ומופתים במצרים, עבור עם ישראל, והלימוד היה - יסודות האמונה, שאיתם יצאנו ממצרים, עם עשר מכות... כמו שכותב הבעל שם-טוב, שכל יהודי, ימצא תשובות לכל שאלה, שתעלה לו במהלך החיים, יוכל למצוא את המענה, בעשרת המכות שהיו במצרים.

לפני שניכנס לענין, עוד הקדמה קצרה מאוד:

פתחנו ואמרנו, שהמהר"ל מחלק את המכות, לכמה סדרות... הוא כותב, שיש המחלקים את המכות ל'חמש-חמש'... יש שמחלקים את המכות ל'שלוש-שבע' {שבע בפרשת השבוע שלנו, ושלוש בפרשת בא}... ויש שמחלקים את המכות ל'שלוש-שלוש-שלוש', זה מה שאנחנו מכירים רבי יהודה היה נותן בהם סימנים: דצ"ך. עד"ש. באח"ב.

כל אחד שקורא את זה, שואל את עצמו - בשביל מה צריך לחלק את זה? קשה לך לזכור עשר מכות?! כל מספר פלאפון, יש לו עשרה ספרות... אז מה הבעיה לזכור עשר מכות?!

אם אתה רוצה לקצר, יותר טוב לקצר ב-"אשמנו, בגדנו, גזלנו"... יהיה לך פחות לדפוק ☺

אז כל אחד מבין, שאם ר' יהודה קיצר אותם, ל- דצ"ך. עד"ש. באח"ב... יש כוונת מכוון, למה הוא עשה את זה...

אז ראיתי פעם בדרך צחות, שאחד אומר, ש- דצ"ך. עד"ש. באח"ב נעשה בקיצור, כי ר' יהודה היה ראש המדברים בכל מקום. בכל מקום היו מכבדים את ר' יהודה לדבר קצר... ☺

עוד שמעתי פעם בשבע ברכות, שאחד רצה לשמוח חתן וכלה, אז הוא שאל - אתה יודע למה ר' יהודה היה נותן בהם סימנים?

תלמד, הוא אמר לחתן, שמכות בלי סימנים זה לא מכות ☺

ראיתי בדעת זקנים מבעלי התוספות, הוא מביא שהחלוקה הזאת של דצ"ך. עד"ש. באח"ב, היא לאפוקי ממה שדוד המלך כותב בתהילים... דוד המלך הופך את עשרת המכות בתהילים... למשל:

הוא מקדים את מכת ערוב, לפני צפרדע {עח, מה} ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם למרות שצפרדע, קדמה למכת ערוב.

{קה, לא} אמו ויבא ערב ננים בכל גבולם מקדים את הערוב לכנים...

יש על זה מגיד מדובנה, למה הוא מקדים את הערוב לפני הצפרדע... יש לו משל מאוד יפה:

היה פעם עשיר גדול, שר במלוכה, שעשה פעם חתונה לבתו... היו לו כל-כך הרבה מוזמנים, שלא נכנסו באולם אחד... מה עשה?

החליט לחלק את החתונה לשלושה ימים...

ביום הראשון, הוא עשה מה שנקרא אצלנו היום - סעודת עניים... הזמין את כל העניים...

אשתו

ביום השלישי, הוא הזמין את כל שרי המלוכה...

כל אחד, קיבל הזמנה בצבע אחר... מי שהוזמן ביום הראשון קיבל צבע כזה... ביום השני, צבע כזה... ביום השלישי, צבע כזה... ובתחתית ההזמנה נכתב, שכל מוזמן ביום הזה, אסור לו להגיע פעם נוספת. לכל אחד מותר לבוא רק פעם אחת.

מינה שומרים שישמרו, שלא יבואו אנשים פעמיים...

מגיע עני ביום הראשון... הביא איתו שקיות, כדי להעמיס אספקה לכמה שבועות... בכל זאת, לא כל יום יש כזאת חתונה ☺

זה שאמר ישעיה באהבתו את ישראל, שבעקבא דמשיחא ירהבו הנער בזקן והנכה בנכבד. היינו שאם אתה איש כשר, לא יהיה משום התפעלות מראש הקהל או מרב הקהילה, 'מי אתה שתאמר לי מה לעשות'. בפרט בדורינו ששייך שיהיה אברך כולל שיושב בבית המדרש כל היום, ובביתו יש לו כלי טרף ואין יודע מזה רק השי"ת לבדו, שזהו בירור בינו לבין קונו, לא משום חשבונות אנשים אחרים כלל, נמצא שבאמת הגענו למצב או שאתה כולך זכאי לכבוד ה', או כולו חייב רח"ל. כי אין מי שיוודע רק השי"ת לבדו.

וכנודע שמהר"א מבעלזא זי"ע התאנח אנחה קשה בהלויית אביו מהרי"ד זי"ע 'טאטע, באיזה דור עזבת אותי? נעבך נעבך יהודי בימינו נהיה כ"כ קל לעזוב דרך התורה שהוא נוסע ללמברג וקונה ספרי כפירה'... ליסוע ללמברג ולקנות ספרון, זה לא דבר קל, אם הוא יהודי נכבד ומסתובב בלמברג ישאלו אותו, מה לך עם שטריימל במדרחוב יפו. א"כ אינו כולו זכאי, כי עדיין יש בו מחשבות מעורבות מפני אנשים. ולכן עשה הקב"ה בדור אחרון שיש לאדם את כל המדרחוב של פאריז ולונדון בתוך כיסו וביתו, ויכול לבחור בכל מיני רעים מאוסים ומרים מבלי שיראה איש במעשיו. ואם הוא בוחר בטוב שלא לעשות כן, הרי הוא כולו זכאי.

ואפי' מה שב"ה תיקנו בהקילות לשמור על האברכים לעקוב אם הכלים כשרים, ואם לאו לא יוכלו בניו ובנותיו ללמוד במוסדות הקהילה. אך גם אני חבר באחד מהוועדות מבעלזא, ואני מעיד שאחרי ככלות הכל, אחרי כל השמירות והחומות, זה רק עשרים אחוז משמירה אמיתית. שהרי הכלים זולים כ"כ, יכול אדם לקנות כלי כשר אחד להראות לקהילה שהוא בסדר גמור, ובצד השני השקט, שם הוא נבחן אם הוא זכאי לשמור על נפשו להשי"ת במסירות נפש, או לרדת לעבר פי שחת מבלי שידע איש במעשיו. אף אחד לא שומר עליך, לא הקהילה ולא הרב ולא השומר, אתה בעצמך יודע אם אתה שומר על קדושת היהדות או לא. ואם בדורות קודמים היתה האשה צריכה להתוודע מזה שבעלה נסע ללמברג, בימינו אפילו האשה אינה יודעת מה מצב בעלה.

סיפר האדמו"ר מקלויזנבערג בשם אביו הרה"ק מרודניק זי"ע שפעם אחת נכנסה אשה אלמנה בוכיה לבית הדברי חיים מצאנז, ובכתה בדמעות שלישי ולא היתה יכול להוציא מפיה לומר מה כואב לה. ואמרה שהיא מתביישת לספר לרב גודל כאבה, עד שהרגיע אותה הדב"ח שתספר לו צרתה. ואמרה לו שלפני זמן קצר השיאה את בתה היתומה לחתן תלמיד חכם, ומכרה כל רכושה להשקיע בחתן ת"ח. והם גרים בביתה. והנה בתקופה אחרונה ירד האברך מדחי אל דחי, עד כדי כך שאינה יכולה להוציא מפיה לאיזה טנופת קשה נפל חנתה הצעיר. בזמנא לא היה אינטרנט. הדברי חיים הפציץ שתספר לו מה נעשה עם האברך, כדי לתקנו ולהוכיחו. עד שהסכימה האלמנה לספר שזה כמה שבועות שהאברך יושב עם ספר גדול שכתוב עליו מבחוץ 'עבודה זרה' וכל היום וכל הלילה הוא רכון על הספר ומסתכל בו, אינו יכול להפרד ממנו. זו היתה מסכתא עבודה זרה של תלמוד בבלי... הדברי חיים הסביר לאלמנה איזה חתן חשוב זכתה להכניס לביתה.

המצב שלנו שהכלי הטמא כלול משני בחינות העבודה זרה, יש שם כל התורה כולה בהנף אצבע, ומאידך יש שם עבודות זרות ממש רחמנא לשזבן, כל הע"ז ג"ע שפ"ד נמצאים על המסך. ותיכף שאשתו נכנסת לחדרו הוא לוחץ לחיצה קטנה על העכברון והחליף מע"ז הרעה למסכת עבודה זרה תלמוד בבלי, שהיא תראה שהוא עוסק בגמרא. בזה אין מי שישמור על האדם, רק השי"ת לבדו.

הרי לנו שכבר הגענו לדור שכולו זכאי וכולו חייב, כי במצב שלנו השטריימל לא שומר על האדם מלרדת שחת. ויחד עם זאת שהחוצפה גודלת מדור לדור וממש ירהבו הנער בזקן לומר 'מי שמך לראש' מי אתה שתאמר לי מה לעשות'. וזו ברכה גדולה מאד, שדווקא ע"י החוצפה הזאת, נשארנו בתוך בירור אמיתי מי לה' ומי לבעל, אין כבר בלבולים מאנשים אחרים, כל אחד מחליט בעצמו האם אני כולו זכאי או כולו חייב רח"ל.

וכ"כ היגל האם רבו האמרי יוסף שיאמר בשם מהר"ם א"ש כנ"ל, והוסיף שתועלת יש ב'כולו חייב' יותר מ'חייב זכאי וחציו חייב', כי הרבה יותר בנקל לשוב בתשובה שכולו חייב, מבמצב התעורבות. וכמ"ש הרמ"א בהלכות עשי"ת שיותר צריך תשובה על ספק עבירה מודאי עבירה. כי אם נדמה שהוא מתנהג הכל בסדר, וכל זה רק בשביל אנשים אחרים, הרי אין עולה על דעתו שצריך לשוב בתשובה על זאת. אך כשהגענו לדור משיח שכל אחד אומר 'מי שאתה שתאמר לי מה לעשות'. ואפי' אם לא תכניס את הילדים שלי בחידר, הוא קונה שני מכשירים אחד כשר לחוץ והשני לפני ולפנים רח"ל.

וזהו 'לא נתקררה דעתך' דישיעיה, כי הוא ידע שביאת המשיח תלוי בבירור אמיתי, לא בדברים מעורבים שנמשכים מחטא עץ הדעת, כששמע ישעיה שירהבו הנער בזקן, הבין שברוך השם יש כבר דרך להגיע לתיקון השלם, כי זהו האמצעי שע"ז הקב"ה מגלה את מדרגת היהודי ע"פ האמת. ולפי"ז מבאר האמרי יוסף צדוק"ל הפסוק 'הפליתי ביום ההוא', וכתב המדרש שהכונה על דור ביאת המשיח 'ביום ההוא יהיה השם אחד ושמו אחד', 'את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה' אין הכונה על תל אביב אלא על יהודים כשרים שמקבלים פני משיח, בחי' ארץ גושן, קריה חרדית, שם יהיה פלא גדול, כי בקרקא וורשא לא היה בירור אמיתי, שלא נסע ללמברג לקנות ספר טרף, משום מה יאמרו הבריות, אך לפני ביאת המשיח 'לבתי היות שם ערוב', לא

למחרת נודע לו, שאשתו קרובה משפחה, של אשתו של בעל השמחה... אז גם ביום השני הוא בא... אבל אז, הוא כבר התלבט בצורה מכובדת יותר... שם עניבה... מכנס יפה... בכל זאת, קרוב משפחה... הוא ניכנס לאכל... איך שהוא ניכנס, תופס אותו אחד השומרים – אתה היית פה כבר אתמול!
תופס אותו בגרון, וגורר אותו החוצה...
"מה אתה עושה...!!?"
היית פה אתמול, נכון ???
"כן.. הייתי..." ☺

אז למה באת לכאן גם היום ???
"אתמול באתי בתור שונור... היום בתור משפחה..."
אבל כתבו בהזמנה שלא באים פעמיים – או שונור או משפחה! ... תופס אותו, ובא לזרוק אותו החוצה...
הבעל הבית רואה מכות... רץ מהר לברר מה קרה...
"למה אתה תופס אותו ככה ?"
הוא היה כאן כבר אתמול... אכל...אכל...אכל... ראייתו אותו יוצא עם שקיות... והיום הוא בא עוד פעם!
"למה באת גם היום ???"

מה זה "למה באת גם היום"... אשתי היא דודה שלישית של אשתך!
"אה... קרובי משפחה... טוב תשאיר אותנו..."
אומר המגיד מדובנא – זה מה שהיה בכל מכות מצרים... הגיעה מכת ערוב, באו כל החיות מכל העולם... אמרו הכנים "מה עושים עכשיו ? אנחנו היינו אתמול... מותר לבוא עוד פעם או אסור ?"
כאן היה להם ספק... אומר דוד המלך {קה, לא} אמר ויבא ערב כנים בכל גבולם – יאלה, כנים גם משפחה, תכניס גם אותם...
אז דבר גם הצפרדע... היו קודם, ולא ידעו אם מותר להם לבוא... אמר דוד המלך {עח, מה} ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם – פעם קודמת, הצפרדע באה סולו... עכשיו היא באה בתור המשפחה... שתבוא גם. עד כאן, דברי המגיד מדובנא.

אם כן, יצאנו למדים... יש לנו דצ"ך. עד"ש. באח"ב...
כותב המהר"ל – שלושת הסדרות של המכות האלה, בא ללמד אותנו, שהשנים הראשונים היו בהתראה, והשלישית בלי, ולכן ר' יהודה, חילק את זה לשלוש סדרות. דיינו, דם-צפרדע, התראה. כנים בלי התראה. ערוב ודבר עם התראה... שחין ללא התראה. ברד וארבה, עם התראה... חושך ללא התראה.

מכת בכורות, הוא כבר התרע בו על ההתחלה, שנאמר {ג, הנה אנכי הרג את בני בכרך.
זאת החלוקה, של דצ"ך. עד"ש. באח"ב...ללמדך, ששנים ראשונים היו בהתראה והשלישי בלי.
בא כאן הכלי יקר, ואומר כאן יסוד נפלא, בשם האברבנאל, והוא מרחיב מאוד לבאר את הדברים... נדבר על זה ממש בקצרה, כיון שזה לא הנושא המרכזי, שאנחנו רוצים לעסוק בו:

כותב הכלי יקר – במצרים, היו שלוש סוגים של כופרים. היו כאלה, שנקראים בשפה שלנו אתאיסטים – לא מאמינים בשום דבר. אלה אמרו – אין אלוקים... כמו שאמר פרעה {ה, ב} לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח.
היו כאלה שאמרו – יש אלוקים, אבל האלוקים ברא את העולם, ואינו משגיח על שפלים... כלומר הוא ברא את העולם, ולאחר מכן, הוא לא משגיח על מה שקורה בו.
היו כאלה שאמרו – יש אלוקים, משגיח על שפלים, אבל אינו יכל לשנות את איתני הטבע.

פירוש הדבר, שלאחר שהוא ברא את העולם, הוא לא משנה יותר את הבריאה... כלומר, השמש זורחת במזרח, ושוקעת במערב... ויש עונות השמים, לכל עונה יש את הזמנים שלה... לכל דבר יש מסלול קבוע, ולא ניתן לשנות זאת.
כנגד שלושת הסקטורים האלה, **כותב האברבנאל** – נתן הקב"ה שלושה סקטורים של מכות, וזה דצ"ך. עד"ש. באח"ב.

ידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים (ו, יב) וברשי, זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה. ויש לדקדק דתיבות "ואני ערל שפתים" אין שייכים לכאן ומיותרים. וז"ל, ונקדים דלכאורה יש להקשות על הק"ו שאמר משה הן בני ישראל לא שמעו אלי דמשה אמר לישראל ותתני אותה לכם מורשה ואיתא בגמ' ב"ב ק"ט דלשון מורשה משמע מורישין ואינם יורשין, והי להם לישראל צער מזה אבל תיבת ירושה משמע שהוא בעצמו יורש, וא"כ מופרך ק"ו דמה שישאל לא שמעו לו הוא מחמת דאמר להם לשון מורשה והי להם צער מזה. אמנם ידוע דמשה היה ערל שפתים, ואותיות בומ"ף הוא ממוצא השפתים ולא היה יכול לומר תיבת מורשה וע"כ הי' מוכרח לומר תיבת ירושה והי' מוכרח לשנות ממה שאמר לו הש"ת ונתת אותה לכם מורשה והוא היה אומר ירושה. ובוה מיושב, הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני

בדרך הדרוש

פרעה, וא"ת הלא דמיון דא"ל מורשה הי' להם צער, עז"א ואני ערל שפתים ולא יכולתי לומר תיבת מורשה וע"כ אמרתי ונתת אותה לכם ירושה פירש"י י"ה אחד מ"י ק"ו. (טללי אורות)
כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי אל לך ובעבדך ובעמך בעבור תדע כי אין ממני בכל הארץ: (ט, יד) ברשי"ע על הפסוק כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפתי וגו'. פירש רש"י מכאן למדנו שמכת בכורות שקולה כנגד כולן. ומקשים העולם מכת בכורות מאן דכר שמיה הלא כאן מיירי מכת ברד. ויש לתרץ דהנה איתא ברשי" בפרשת שמות על הפסוק אם מאן אתה לשלח את עמי הנה אנכי הורג את בני בכורך פירש רש"י ומכת בכורות באה באחרונה ולמה פתח בה להפחידם תחלה אלא ללמדך שהיא קשה מכולם ביחד עיין שם. והנה מכאן גם כן מוכח שמכת בכורות קשה מכולם ביחד דהא כאן גבי ברד